

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Kurt Fröer, *Biblische Hermeneutik: Zur Schriftauslegung in Predigt und unterrichtet*. 2e durchgesehene Auflage. Chr. Kaiser Verlag, München 1964 (S. 397).
Einführung in die exegetischen Methoden. Unter Mitarbeit von der Professoren O. Kaiser, W. Kümmel und G. Adam. Chr. Kaiser Verlag, München 1964 (S: 88).

Ἡ Βιβλικὴ Ἑρμηνευτικὴ, ἀφοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἱστοριοκρατίας πάρημελήθη ἐφ' ἱκανὸν χρόνον μάλιστα ἐν τῇ προτεσταντικῇ θεολογίᾳ, ὡς ἐπιστήμη τοῦ βιβλικοῦ κλάδου αὐτῆς, εἶναι εὐχάριστον ὅτι κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς βιβλικῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης καὶ παραγωγῆς, ὡς ἀποδεικνύουν καὶ τὰ ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω τίτλους παρουσιαζόμενα ἑνταῦθα ἔργα. Ἐκ τούτων τὸ π ρ ὶ ο ν, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τε τοῦ κυρίου τίτλου καὶ τοῦ ὑποτίτλου, εἶναι ἐπιστημονικὴ Βιβλικὴ ἐρμηνευτικὴ, ἥτις προέρχεται μὲν ἀπὸ τὰς τάξεις τῆς Πρακτικῆς θεολογίας καὶ προορίζεται κυρίως διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν πράξιν τῆς τε Ὀμιλητικῆς καὶ τῆς Κατηχητικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς Ποιμαντικῆς, ἐρείδεται ὅμως ἐπὶ τῶν δεδομένων τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, τῆς τε θεολογικῆς καὶ τῆς θύραθεν. Διαίρεται εἰς τρία κύρια μέρη, ἐξ ὧν τὸ μὲν I εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὴν καθόλου βιβλικὴν ἐρμηνευτικὴν, κυρίως τὴν προτεσταντικὴν, ὡς καὶ τὰ ἐπόμενα ἄλλα δύο μέρη, τὸ δὲ II μέρος ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς Παλ. Διαθήκης καὶ τὸ III μέρος εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς Καινῆς. Ἐν τῷ I μέρει (σ. 11-106) διευκρινίζεται ἡ ἔννοια τῆς θεολογικῆς ἐρμηνείας τῆς Ἀγ. Γραφῆς καὶ ἐξετάζονται εἶτα τὰ τε θεμελιώδη καὶ τὰ ἐπὶ μέρους προβλήματα αὐτῆς, ὡς καὶ τὸ νόημα τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας. Ἐν τῷ II μέρει (σ. 107-242) ἐπισκοπεῖται ἡ ἱστορία τῆς ἐρμηνείας τῆς Παλ. Διαθήκης καὶ ἀκολούθως ἐξετάζονται τὰ βασικὰ καὶ τὰ ἐπὶ μέρους θέματα τῆς ἐρμηνείας αὐτῆς. Ἐν δὲ τῷ III μέρει (σ. 243-375) ἀκολουθεῖται ἡ αὐτὴ διδαδικασία διὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἔπονται πίνακες τῶν βιβλικῶν χωρίων (376-382), ὡς καὶ ὀνομάτων τῶν συγγραφέων (383-384) καὶ πραγμάτων (385-397). Ἡ τε ἱστορία τῆς ἐρμηνείας τῆς Ἀγ. Γραφῆς μετὰ τῶν διαφόρων ἐρμηνευτικῶν μεθόδων καὶ τὰ φιλολογικὰ καὶ ἱστορικὰ καὶ θεολογικὰ προβλήματα καὶ ἰδιαίτερος αἱ σύγχρονοι θεολογικαὶ καὶ ἐρμηνευτικαὶ τάσεις (K. Barth, R. Bultmann καὶ τῶν σχολῶν των) ἐξετάζονται ἐν ἐκτάσει καὶ μετὰ πλήρως ἐνημερωμένης γνώσεως καὶ σαφηνείας καὶ δὴ ἐν ἰδιαιτέρᾳ ἀναφορᾷ πρὸς τοὺς πρακτικοὺς σκοποὺς τῆς ἐρμηνείας (κήρυγμα, κατήχησις κλπ.) Ὁ σ. μὴ παραδεχόμενος ἀπροϋπόθετον ἐρμηνευτικὴν ἐπιστήμην, δεικνύει κατανόησιν καὶ διὰ τὴν Entfmythologisierung καὶ τὴν ὑπαρξιστικὴν ἐρμηνείαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν θεολογικὴν, εἰς ἣν συμπεριλαμβάνεται ἡ τε χριστολογικὴ καὶ ἡ τριαδολογικὴ ἐρμηνεία. Ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ὁ σ. κινεῖται ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς προτεσταντικῆς θεολογίας, ἀγνοῶν οὐ μόνον τὴν ὀρθόδοξον, ἀλλὰ καὶ τὴν ρωμαιοκαθολικὴν καὶ ἀποβλέπων κυρίως εἰς τοὺς πρακτικοὺς σκοποὺς τῆς Βιβλικῆς Ἑρμηνευτικῆς, ὅπερ δὲν μειώνει τὸ παράπαν ἐν τῆς μελέτης τοῦ ἔργου του τούτου ὠφέλειαν καὶ αὐτῶν τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ἐρμηνευτῶν.

Τὸ δεύτερον τῶν ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ παρόντος σημειώματος δηλωθέντων βιβλίων, ἐκδιδόμενον τῇ φροντίδι τοῦ συνδέσμου εὐαγγελικῶν σπουδαστῶν τῆς θεολογίας καὶ ἀποβλέπον εἰς τὴν ἐρμηνευτικὴν κατάρτισιν τῶν ἀρχαρίων ἐξ αὐτῶν, ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸν κάλαμον δύο πολὺ γνωστῶν διαμαρτυρομένων καθηγητῶν, τοῦ παλαιοδιαθηκολόγου κ. O. Kaiser

καὶ τοῦ καινοδιαθηκολόγου κ. W. Kummel. Τὸ βοήθημα τοῦτο διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, ἐξ ὧν τὸ α' εἰσάγει εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς II. Διαθήκης (σ. 9-36), τὸ β' εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς Καινῆς (37-67) καὶ τὸ γ' παρέχει ὁδηγίας πεπειραμένων τελειοφοιτῶν τῆς θεολογίας περὶ τοῦ τρόπου τοῦ ἐπιστημονικῶς ἐργάζεσθαι μετὰ σχετικῆς βιβλιογραφίας (68-88). Εὐχρῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ ὑπῆρχον καὶ παρ' ἡμῖν παρόμοιοι πρὸς τὴν α' καὶ τὴν β' ἐργασίαι.

Π. Ι. Μπρατσιώτης.

Dr. B. M. Van Iersel s. m. m. Der Sohn in den synoptischen Jesusworten. Christusbezeichnung der Gemeinde oder Selbstbezeichnung Jesu? 2e durchgesehene Aufl. mit einem Nachtrag. Leiden E. J. Brill 1964 (S. XXIII + 202).

Ἡ μετὰ χεῖρας πολὺ ἐνδιαφέρουσα πραγματεία τοῦ ρωμαιοκαθολικοῦ Ὀλλανδοῦ θεολόγου κ. van Iersel, δημοσιευμένη εἰς β' ἀναθεωρημένην καὶ ἐπιρρημένην ἔκδοσιν ἀφιερῶνται εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ σπουδαιοτάτου χριστολογικοῦ ὅρου τῆς συνοπτικῆς εὐαγγελικῆς παραδόσεως «ὁ υἱὸς» (ἐννοεῖται τοῦ Θεοῦ), τὸν ὁποῖον ἡ ριζοσπαστικὴ κριτικὴ ἔρευνα θεωρεῖ ὡς δημιούργημα τῆς πρώτης ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐπίδρασιν. Τῆς ἐργασίας ταύτης, ἥτις διαιρεῖται εἰς τέσσαρα μέρη, προτάσσεται πλουσιωτάτῃ βιβλιογραφία (XIII-XXIII). Ἐν τῷ I μέρει (σ. 1-28) ἐκτίθεται ἐμπεριστατωμένη ἱστορία τῆς σχετικῆς ἐρεύνης τοῦ ἀκανθώδους ζητήματος (Dalman, Bousset — μορφοϊστορικὴ σχολὴ τοῦ M. Dibelius καὶ τοῦ R. Bultmann — κριτικὴ τῶν ἐπόψεων τοῦ Bultmann ὑπὸ Bieneck, Cullmann—Manson—θεωρία J. Jeremias καὶ Maurer καὶ κριτικὴ αὐτῆς ὑπὸ Grundmann). Ἐν τῷ II μέρει (σ. 29-89) ἐξετάζεται ὑπὸ ταῦ συγγραφέως πῶς ἐξεδέχετο τὴν θεῖαν υἰότητα τοῦ Ἰησοῦ τὸ ἀρχέγονον ἐκκλησιαστικὸν κήρυγμα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Πράξεων 1-13 καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς περὶ «παίδος Κυρίου» διδασκαλίας τοῦ β' μέρους τοῦ Ἡσαίου καὶ τοῦ χωρίου τοῦ β' Ψαλμοῦ στ. 7. Ἐν τῷ III μέρει (σ. 93-164) ἀνακρίνεται ὁ χριστολογικὸς τίτλος τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὰς αὐτομαρτυρίας αὐτοῦ τούτου ἐν τοῖς συνοπτικοῖς εὐαγγελίοις. Ἐν δὲ τῷ IV μέρει (σ. 165-184) συνάγονται τὰ συμπεράσματα τῆς ἐρεύνης τοῦ συγγραφέως. Τὸ δὲ γενικὸν συμπέρασμα τῆς ἐρεύνης ταύτης εἶναι, ὅτι «ὁ Ἰησοῦς ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν προσφωνεῖ τὸν Θεὸν ὡς πατέρα του καὶ οὕτω καὶ τὸν θεωρεῖ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, χαρακτηρίζων ἑαυτὸν ὡς υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀποδεικνύεται ἔχων συνείδησιν τῆς μοναδικῆς ἐναντι τοῦ Θεοῦ υἰότητας αὐτοῦ—ἀλλ' ὅτι οἱ μαθηταὶ του μόλις μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ, ἴσως δὲ καὶ ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν αὐτῆς καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν μαρτυριῶν τῶν Γραφῶν (μάλιστα δὲ τοῦ ψαλμοῦ β' 7), ἔλαβον σαφῆ συνείδησιν τῆς τοιαύτης ιδιότητος τοῦ διδασκάλου—ἀλλ' ἡ πεποίθησις, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὑπῆρχε πρὸ τοῦ νὰ ἀποσταλῇ ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ εἰς τὸν ἐκλεκτὸν ἀμπελώνα τοῦ Θεοῦ, ἀπαντᾷ ἤδη ἐν τῷ 3μῳ τῆς πρὸς Φιλιππησίους β' 8-11 καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιστολαῖς τοῦ Παύλου (σ. 183-184). Τέλος, ἐν ἐπιμέτρῳ (σ. 185-191), ὁ σ. λαμβάνει θέσιν ἐναντι τῶν προσφάτων χριστολογικῶν ἐργασιῶν τοῦ W. Kramer (Christos Kyrios) καὶ τοῦ W. Hahn (Christologische Hoheitstitel). Καίτοι δὲν συμφωνοῦμεν ἐν πᾶσι πρὸς τὸν συγγραφέα, ὀφείλομεν νὰ ὑπογραμμίσωμεν τὴν σοβαρότητα τῆς φιλολογικοθεολογικῆς ταύτης ἐρεύνης καὶ διὰ τὴν πλήρη βιβλιογραφικὴν ἐνημέρωσιν αὐτῆς.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Ὁ ρθόδοξος παρουσία. Τριμηνιαῖον θεολογικὸν περιοδικὸν τοῦ Κέντρου Ὁρθῶν Θεολογικῶν Σπουδῶν «Ἡ τοῦ Θεοῦ Σοφία», ἐκδιδόμενον ἐπιστασίᾳ Βασιλ. Μουστέα καὶ Ἀρ. Πανώτῃ. Ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦδε δύο διπλᾶ τεύχη ἀποτελοῦντα τὸν I τόμον.

Ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ τεύχους 1.2 ἀποτελουμένου ἐκ σελ. 160, καθορίζεται ὁ σκοπὸς τῆς ἐκδόσεως τοῦ νέου περιοδικοῦ, ἀποβλέποντος εἰς τὴν «θεολογικὸν οἰκοδομὴν», εἰς τὴν «φωταγώγησιν τῆς Ὁρθοδόξου παραδόσεως» καὶ εἰς τὴν «ἐνίσχυσιν τῆς Ὁρθοδόξου θεολογίας ὅπως καταστῆ πλέον εὐρωστος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν τῆς», ἅμα δὲ συσχετίζεται πρὸς τὴν ἀπὸ 1952-1955 ἐκδιδομένην «Κιβωτὸν», τῆς ὁποίας αὐτοχαρακτηρίζεται ὡς «ἐπιτόνος». Τὰ κυριώτερα δὲ περιεχόμενα τοῦ τεύχους τούτου εἶναι «Οἰκουμενικὸν Πατριᾶρχεῖον καὶ πανορθόδοξος ἐνότης» (Β. Μουστάκη), «Ἡ ἐνότης τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν», (C. J. Dumont καὶ Eric Sezelberg), «Ἡ διορθόδοξος προσέγγισις (Ἄναστ. Γιαννουλάτου), «Ἐνότης τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ Οἰκουμένης» (Τραϊῖαν Κῶστις), «Ἡ ἔκστασις» (Π. Χρήστου), «Ὁ νιπτῆρ» (Γ. Γρατσέα), «Ἀνέκδοτη διήγησις γιὰ τὸν ἄγνωστο νεομάρτυρα Γεώργιον» (Χρ. Πατρινέλη), «Ἡ νέα ἔκδοσις Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ» (Γ. Μαντζαρίδη) «Τὸ πνεῦμα τῆς Θ. λατρείας» (Γ. Φουντούλη), «Ἡ ἐτοιμασία τοῦ θρόνου» (Μαρ. Γ. Σωτηρίου), «Ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ Ἐγκοκλοπαιδεῖα» (Ἄρ. Πανώτη), Ἐπακολουθεῖ πῖναξ πανορθόδοξων γεγονότων, χρονικά, ἀπάνθισμα ἐκ τοῦ ὀρθοδόξου λόγου τῆς σήμερον, βιβλιογραφία κλπ.

Τὸ δὲ τεῦχος 3.4 (σελ. 161-320), ἀφιερούμενον εἰς τὴν Γ' Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, περιέχει τὸ μήνυμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐπὶ τῇ ἐορτῇ τῶν Χριστουγέννων καὶ ἀκολουθῶς τὸ Χρονικὸν καὶ τὰ κείμενα τῆς Γ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως καὶ σχετικὰ ἄρθρα τοῦ κ. Ἄμ. Ἀλιβιζάτου, τοῦ πρυτάνεως τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν ἐπιστημῶν κ. Στρατῆ Ἀνδρεάδου, Π. Χρήστου, Ν. Νησιώτου, ὡς καὶ ἄρθρον τοῦ κ. Π. Τρεμπέλα περὶ ἐνὸς λειτουργοῦ καὶ πλειόνων λειτουργιῶν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ τοῦ κ. Ἰω. Μάγεντορφ περὶ τῆς ἐν Ἀραχούς τῆς Δανίας συνδιασκέψεως περὶ τῶν ἑτεροδόξων ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ ἄλλα ἄρθρα καὶ χρονικά καὶ βιβλιογραφία.

Αἱ ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τῶν δύο μετὰ χεῖρας τευχῶν τῆς «Ὁρθοδόξου Παρουσίας» ἐντυπώσεις εἶναι ἱκανοποιητικαὶ καὶ δικαιολογοῦν τὴν ἐμφάνισιν τοῦ νέου περιοδικοῦ, τὸ ὅποιον, ἐλπίζομεν, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξελιχθῆ εἰς εἶδος πανορθόδοξου ὄργανου μέλλοντος νὰ ἐξυπηηρετήσῃ τὰς μεταξὺ ἀλλήλων σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς θεολογίας αὐτῶν. Εὐχόμεθα ὅμως, ὅπως, πρὸς καλυτέραν εὐδῶσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου σκοποῦ, καθιερωθῆ ὡς γλῶσσα τοῦ περιοδικοῦ ἡ καθαρεύουσα ἑλληνικὴ, γνωστὴ οὐ μόνον εἰς τὸν ὀρθόδοξον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἑτερόδοξον θεολογικὸν κόσμον, ἐφ' ὅσον οὗτος εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐννοῇ τοῦλάχιστον τὴν Καινὴν Διαθήκην ἐν τῷ πρωτοτύπῳ. Ἐπὶ τέλους τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας τὴν καλλιέργειαν ἐπαγγέλλεται ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἡ «Ὁρθόδοξος παρουσία» καὶ ὄχι τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας.

Π. Ι. Μ.

I r ê n i k o n, Monastère Bénédictin, Chevetogne Belgique — 1965 No 1.

Περιεχόμενα: Editorial.— A. Ganozy La structure collegiale de l' Eglise chez Calvin et au Iie Concile du Vatican.— D. J. L e c l e r c q, Le monachisme Africain d' aujourd'hui et le monachisme antique — Chronique religieuse — Νεκρολογία τοῦ Ρώσσου ἐπισκόπου Κασσιανοῦ τῶν Παρισίων καὶ J. Zander. Πολλὴ ἐνδιαφέρουσα notes et documents — Βιβλιογραφία. Π.Ι.Μ.

N o v u m T e s t a m e n t u m. An international Quarterly for N. Testament and related Studies based on international cooperation. Vol VII 3-1964.

Περιεχόμενα, B. v a n J e r s e l Die wunderbare Speisung und das Abendmahl in der synopt. Tradition. G. Wesl Buchaman, Jesus and the Upper Class.

H. Bartsch, Wer verurteilte Jesus zum Tode? 'Ἐπὶ τοῦ βιβλίου τοῦ P. Winter On the Trial of Jesus L. E. Keck, A critique of Al. Richardson's An Introduction to N. Testament Theology. G. Musies, Antipas.

P.I.M.

Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. Τιμητικὸν ἀφιέρωμα εἰς Νικόλαον Ι. Λούβαριν. Τόμ. ΙΕ' (1960-1964). Ἀθῆναι 1965, σελ. οθ' +1072, σχ. 8ον.

Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τιμῶσα τὸν ἀείμνηστον καθηγητὴν καὶ ἀκαδημαϊκὸν Νικόλαον Ι. Λούβαριν, διατελέσαντα τακτικὸν καθηγητὴν τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης (1925-1944 καὶ 1951-1955) ἐν αὐτῇ καὶ μεταστάντα πρὸς Κύριον τῷ 1961, ἀφιέρωσεν αὐτῷ τὸν παρόντα ὀγκώδη τόμον τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος αὐτῆς. Τοῦτου προτάσσεται ἐν ἀρχῇ ἐκτενὴς βιογραφία τοῦ Ν. Λούβαρι, ἐν ἣ ἐκτίθεται ἡ ζωὴ, ἡ δρᾶσις καὶ τὰ δημοσιεύματα αὐτοῦ (συγγράμματα θεολογικὰ 31, φιλοσοφικὰ 6, παιδαγωγικὰ 10, μεταφράσεις 9, ὀμιλίαι καὶ πολλὰ ἄρθρα), ὑπὸ τοῦ τακτικοῦ καθηγητοῦ Μάρκου Σιώτη (σελ. ζ'-οθ'). Ἐν συνεχείᾳ δημοσιεύονται αἱ ἐπόμεναι μελέται:

1. Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς, Ἡ Ἐκκλησιολογία τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν (συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου: β) θεανθρώπινος χαρακτήρ καὶ φύσις τῆς Ἐκκλησίας, γ) διάρθρωσις καὶ διοργανώσις τῆς Ἐκκλησίας), σελ. 1-111.

2. Παναγιώτου Π. Τρεμπέλα, ὁμοτίμου καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς, Ὁ Ρωμαϊκὸς λειτουργικὸς τύπος: α) ἡ Λειτουργία τῆς Ρώμης ἀπὸ τοῦ γ'-στ' αἰῶνος, β) τὰ παλαιὰ βιβλία τῆς Ρωμαϊκῆς Λειτουργίας, γ) ἡ Ρωμαϊκὴ Λειτουργία, δ) Τὸ βάπτισμα κατὰ τὸν ρωμαϊκὸν τύπον, σελ. 113-213.

3. Βασιλείου Μ. Βέλλα, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς, Ὁ Προφήτης Ἰεζεκιήλ, σελ. 215-262.

4. Παναγιώτου Ι. Μπρατσιώτου, ὁμοτίμου καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς, Friedrich W. Foerster, ὁ χριστιανὸς παιδαγωγὸς καὶ φιλόσοφος: α) ἡ προσωπικότης καὶ ἡ συγγραφικὴ δρᾶσις τοῦ F., β) ὁ Foerster ὡς χριστιανὸς παιδαγωγὸς καὶ φιλόσοφος, γ) πανηγυρικὴ δικαίωσις καὶ ἠθικὴ ἀποκατάστασις τοῦ F., σ. 263-281.

5. Λεωνίδου Ι. Φιλίππιδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς, Πρωτογόνων θρησκευτικὴ ζωὴ: α) οἱ πρωτόγονοι λαοί, β) θρησκευτικὴ φαινομενολογία παρὰ πρωτογόνους, γ) χρέος καὶ δυνατότητες χριστιανικοῦ εὐαγγελισμοῦ τῶν πρωτογόνων, σ. 282-434.

6. Βασιλείου Χ. Ἰωαννίδου †, Ἑρμηνεία τῆς πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, σελ. 435-532.

7. Κωνσταντίνου Γ. Μπόνη, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς, Ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος ἐπίσκοπος Ἰππώνος: α) βίος, β) συγγράμματα, σελ. 533-632.

8. Γερασίμου Ι. Κονιδάρη, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς, Διατὶ ἡ πρώτη Ἐκκλησία τῆς Ἀντιοχείας ἐχαρακτήρισε τὸν «προεστώτα πρεσβύτερον» τῆς τοπικῆς κοινότητος διὰ τοῦ «ἐπίσκοπος», σελ. 633-658.

9. Μάρκου Α. Σιώτου, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς, Ἡ φροντίς τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν ὀρφανῶν κορασιδῶν βάσις ἐρμηνείας τοῦ χωρίου Α' Κορ. ζ' 36-38: α) εἰσαγωγή, β) αἱ προταθεῖσαι θεωρίαι πρὸς ἐρμηνείαν τῆς περικοπῆς,

γ) οὐσιαστικαὶ προϋποθέσεις, δ) ἡ κοινωνικὴ πρόνοια τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας βάσει ἐρμηνείας τοῦ χωρίου, σελ. 659-766.

10. Ἀνδρέου Ι. Φυτράκη, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς, Μισαήλ Ἀποστολίδης, σελ. 767-805.

11. Δημητρίου Μωραΐτου, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς, Ἱστορία τῆς χριστιανικῆς λατρείας. Ἀρχαῖοι χρόνοι (α'-δ' αἰών), σελ. 807-966.

12. Κωνσταντίνου Μουρατίδου, Ποιμαντικαὶ ἀρχαὶ καὶ μέθοδοι ἐν τῇ ἀσκητικῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Μ. Βασιλείου, σελ. 967-1022.

13. Ἐπιλεγόμενα: α) Ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐπὶ τῶν ἐξαγγελθέντων κυβερνητικῶν μέτρων πρὸς ἀναμόρφωσιν τῆς Παιδείας πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας, σ. 1023-1032, β) Ἀνακοίνωσις τοῦ κοσμητόρου Λεωνίδου Ι. Φιλιππίδου πρὸς τὴν Σχολὴν περὶ τῆς ἀποχωρήσεως λόγῳ ὄριου ἡλικίας τοῦ καθηγητοῦ Ν. Λούβαρι, σελ. 1035-1037, γ) Προσφώνησις τοῦ καθηγητοῦ Παναγιώτου Μπρατσιώτου κατὰ τὴν ἐπίσημον εἰσδοχὴν τοῦ Ν. Λούβαρι εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, σελ. 1038-1042.

14. Νεκρολογία: α) Ἀποχαιρετιστήριος ἐπικήδειος προσφώνησις Π. Μπρατσιώτου ἐκ μέρους τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, σελ. 1045-1046, β) Ἀποχαιρετιστήριος τοῦ κοσμητόρου Ἀνδρέου Ι. Φυτράκη πρὸ τῆς σοροῦ τοῦ καθηγητοῦ Ν. Λούβαρι, σελ. 1047-1048, γ) Ἐπικήδειος ὁμιλία ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Μάρκου Α. Σιώτου, σελ. 1049-1051, δ) Κατὰ τὸ ἐτήσιον μνημόσυνον, ὁμιλία τοῦ καθηγητοῦ Μάρκου Α. Σιώτου, σελ. 1051-1057, ε) Gedenken an Nikolaos Louvaris, vom Prof. Dr. Eduard Spranger.

I.N. KAPMIPHS

Γεωργίου Σ. Μπεμπή, Συμβολαὶ εἰς τὴν περὶ τοῦ Νεστορίου ἔρευναν (ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου), Ἀθῆναι 1964, σελ. 365, σχ. 8ον.

Ἡ παροῦσα μελέτη ἀποτελεῖ πολύτιμον προσφορὰν τοῦ κ. Γ. Μπεμπή εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ὀρθόδοξον Θεολογίαν, καθ' ὅσον αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη αὐτοτελὴς καὶ ἐκτενὴς μονογραφία παρ' ἡμῖν περὶ τοῦ Νεστορίου. Ὡς γνωστόν, ὁ Νεστόριος οὐ μόνον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐποχῇ κατέστη ἀντικείμενον ὀξυτάτων συζητήσεων καὶ διχογνωμιῶν, ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ συριακοῦ χειρογράφου τῆς ἀπολεσθείσης ἀπολογίας του ὑπὸ τὴν ψευδώνυμον ἐπιγραφὴν «Πραγματεία τοῦ Ἡρακλείδου» καὶ τῆς δημοσιεύσεως τῶν διασωθέντων ἀποσπασμάτων ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ F. Loofs.

Ὁ σ. διαιρεῖ τὴν διατριβὴν του εἰς τρία μέρη, ἐξ ὧν ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ἐξετάζει τὴν ζῶν καὶ τὴν δράσιν τοῦ Νεστορίου, ὡς καὶ τὰς θεολογικὰς προϋποθέσεις καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὴν ἀπολογία αὐτοῦ ἢ τὴν ἀπολογία τοῦ Ἡρακλείδου, καὶ ἐν τῷ τρίτῳ ἐπιτάσσει τὰ ἑαυτοῦ ἐπιλεγόμενα. Οὕτως, μετὰ τὸν πρόλογον (σ. 7-10), ἐξετάζει ὁ σ. τὸ πρόβλημα τῶν πηγῶν (σ. 11-12), ἀναφέρων κριτικῶς τὰ περισωθέντα συγγράμματα τοῦ Νεστορίου καὶ τὰς ἐκδόσεις αὐτῶν καὶ ἰδιαιτέρως ἐνδιατίβων περὶ τὴν ψευδώνυμον «Πραγματείαν Ἡρακλείδου Δαμασκηνοῦ», ἐν ἧ περιέχεται ἡ ἀπολογία τοῦ Νεστορίου περὶ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς δράσεώς του. Ὡς γνωστόν, ἐπὶ τῆς «Πραγματείας» ταύτης στηριχθέντες τινὲς ὑπεστήριξαν τὴν δῆθεν «ὀρθοδόξιαν» τοῦ Νεστορίου. Καίτοι καὶ ἐν τῇ «Πραγματείᾳ Ἡρακλείδου», δὲν ἐλλείπουσι παντελῶς αἰρετικὰ στοιχεῖα τῆς Νεστοριανικῆς κακοδοξίας, τὰ ὅποια ὁ σ. ἐπισημαίνει μεθ' ἱκανῆς κριτικῆς καὶ θεολογικῆς ὀξύτητος, ἐν τούτοις εἶναι πολὺ φυσικὸν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ Νεστόριος ἔμετρίασεν ἐν αὐτῇ τὴν ἀφρεσίαν του, πολλὰ διδασχθεὶς ἐκ τῆς προηγηθείσης συνοδικῆς καταδίκης του, τῶν γρα-

φέντων καὶ λεχθέντων κατὰ τῆς αἰρετικῆς διδασκαλίας του ὑπὸ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καὶ ἄλλων Ὁρθοδόξων, ὡς καὶ τῶν τελευταίων θρησκευτικῶν βιωμάτων του. Κατὰ συνέπειαν δὲν δύναται νὰ ἐκφέρῃ τις ἀθωωτικὴν κρίσιν ἐκ μόνης τῆς ἀπολογίας τοῦ κατηγορουμένου.

Ἀκολούθως εἰσέρχεται ὁ σ. εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς μελέτης του, ἐν τῷ α' κεφαλαίῳ τῆς ὁποίας, τῷ ἐπιγραφομένῳ «ἡ ζωὴ καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ Νεστορίου» (σ. 23-70), παρέχει τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς ζωῆς τοῦ Νεστορίου καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεώς του εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον δράσεως αὐτοῦ, ἐνδιατρίβει περὶ τὴν ἐκρήξιν τῆς Νεστοριανικῆς αἰρέσεως διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἀντιοχείας πρεσβυτέρου Ἀναστασίου καὶ εἶτα τῆς υἱοθετήσεως καὶ ὑποστηρίξεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Πατριάρχου Νεστορίου, τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τὰ κατ' αὐτοῦ μέτρα τοῦ Νεστορίου, τὴν παρέμβασιν τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, οὕτως ἀναλύεται ἡ μετὰ τοῦ Νεστορίου καὶ τοῦ Καϊλεστίνου ἀλληλογραφία καὶ αἱ σχετικαὶ ἀντιδράσεις τοῦ Νεστορίου, προστιθεμένων ἐν τέλει ὀλίγων τινῶν καὶ περὶ τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ τοῦ τέλους τοῦ Νεστορίου. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο περιέχει ἀπὸ ἱστορικοδογματικῆς ἐπόψεως ἱκανοποιητικὴν ἐκθεσιν τῶν διαδραματισθέντων γεγονότων καὶ τῶν συγκρουσθεισῶν ἀντιθέτων ἐκκλησιαστικοθεολογικῶν τάσεων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἐν τῷ β' κεφαλαίῳ, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «θεολογικαὶ προϋποθέσεις» (σ. 71-89), ὁ σ. ἐξετάζει τὴν περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως καὶ σωτηρίας διδασκαλίαν τῶν δύο Θεολογικῶν Σχολῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας καὶ τῶν προηγηθέντων τοῦ Νεστορίου Πατέρων Κλήμεντος Ρώμης, Ἰγνατίου, Ἰουστίνου, Εἰρηναίου, Μεθοδίου, Μ. Ἀθανασίου, Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Γρηγορίου Νύσσης, Ἐπιφανίου, Ἰωάννου Χρυσόστομου, Ἀμβροσίου, μέχρι τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν προδρόμων τοῦ Νεστορίου Διοδώρου Ταρσοῦ καὶ Θεοδώρου Μοψουεστίας, τοῦ Νεστορίου τούτου πρὸ τοῦ Νεστορίου.

Ἐν τῷ γ' κεφαλαίῳ, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «ἡ διδασκαλία τοῦ Νεστορίου» (σ. 90-160), ὁ σ. ἐρευνᾷ λεπτομερῶς τὴν ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Νεστορίου διδασκαλίαν αὐτοῦ, καὶ δὴ πρῶτον τὴν περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος μὲ ὁδηγὸν τὸν ἅγιον Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, εἶτα δὲ τὴν χριστολογικὴν διδασκαλίαν τοῦ Νεστορίου καὶ τὴν σχέσιν αὐτῆς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πελαγίου, ὡς καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου «σάρξ» καὶ τῆς ἐκ τῆς Παρθένου γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος κατὰ τὸν Νεστόριον. Τὰ ἀνωτέρω ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀνθρωπολογικὴν πλευρὰν τῆς Χριστολογίας τοῦ Νεστορίου, ἐνῶ ἐν συνεχείᾳ διαφαίνεται καὶ ἡ καθαρῶς θεολογικὴ καὶ μεταφυσικὴ πλευρὰ τῆς Χριστολογίας του. Οὕτως ἀναπτύσσονται αἱ παρὰ Νεστορίῳ ἔννοιαι τῆς θεότητος καὶ τῆς σχέσεως τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων καὶ τῆς ἐνώσεως αὐτῶν, εἶτα δὲ ὁμοίως καὶ αἱ ἔννοιαι τῶν ὄρων συνάφεια, πρόσωπον, Θεοτόκος, Χριστοτόκος καὶ ἀνθρωποτόκος.

Ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «ἡ ἀπολογία τοῦ Νεστορίου ἢ ἡ ἀπολογία τοῦ Ἡρακλείδου» (σ. 161-315), ὁ σ. ἐν ἀρχῇ ἀποδεικνύει τὸν ἀπολογητικὸν καὶ ἀντιρρητικὸν καὶ πολεμικὸν χαρακτήρα αὐτῆς δι' ἀναλύσεως τοῦ περιεχομένου της, εἶτα δὲ ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐννοίας τῶν παραπομπῶν τοῦ Νεστορίου εἰς τοὺς Πατέρας καὶ τῶν φιλολογικῶν προβλημάτων τῆς «Πραγματείας» αὐτῆς. Ἐν συνεχείᾳ ἀναλύει τὸ θεολογικὸν περιεχόμενον αὐτῆς, ἀναπτύσσων τὴν Θεολογίαν καὶ τὴν Χριστολογία τοῦ Νεστορίου καὶ ἐπιμένων ἰδιαιτέρως ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων, τῆς προσωπικῆς ἐνώσεως, καὶ τῶν ὄρων Θεοτόκος καὶ Χριστοτόκος, ἐν τέλει δὲ ἐξάγει τὰ ἑαυτοῦ συμπεράσματα.

Ἐν πρώτοις ἡ ἀνάλυσις τῆς Θεολογίας τοῦ Νεστορίου εἶναι πλήρης, ὑποδεικνυμένη καὶ τῆς ἀποκλίσεως αὐτῆς ἀπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως διὰ συγκρίσεως πρὸς τὴν ἀντίστοιχον διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ αὐτὸ

ἰσχύει ὡς πρὸς τὴν ἀνάλυσιν καὶ τῆς ἐπακολουθοῦσης Ἀνθρωπολογίας, Χριστολογίας καὶ Σωτηριολογίας τοῦ Νεστορίου. Ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἀξία εἶναι ἡ χριστολογικὴ ἀνάλυσις καὶ ἡ σύγκρισις τῆς Νεστοριανικῆς διδασκαλίας πρὸς τὴν τῶν μεγάλων Πατέρων, δι' ἧς ὁ σ. ἀποδεικνύει τὸ ἡμαρτημένον καὶ αἰρετικὸν τῆς πρώτης. Ὁμοίως ἐν τῇ ἐπομένῃ γ' παραγράφῳ, τῇ ἐπιγραφομένῃ «ἡ ἔνωσις τῶν δύο φύσεων», συνεξετάζει ὁ σ. συγκριτικῶς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐνώσεως κατὰ τὸν Νεστόριον καὶ κατὰ τὸν Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, παραθέτων ἐν μεταφράσει μακροσκελῆ χωρία ἐκ τῆς Ἀπολογίας τοῦ Νεστορίου. Ἐπεται ἡ δ' παράγραφος, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «προσωπικὴ ἔνωσις», ἥτις ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν διαφορὰν τῆς διδασκαλίας τοῦ Νεστορίου ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας. Ἐνταῦθα ὁ σ. μεταφράζει καὶ ἀναλύει τὰ σχετικὰ κείμενα τῆς «Πραγματείας», διαπιστών ὅτι ὁ Νεστόριος «ἐπάλλαιε πρὸς ἑαυτόν», προσπαθῶν νὰ τοποθετήσῃ τὴν «προσωπικὴν ἔνωσιν» ἢ τὴν «ἀντίδοσιν τῶν ἰδιωμάτων» εἰς ὀρθόδοξα πλαίσια, ἢ τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν εἰς πλαίσια τῆς ἑαυτοῦ διδασκαλίας περὶ τῆς «ἀντιδόσεως τῶν προσώπων» (σ. 287). Καὶ ναὶ μὲν φαίνεται ὅτι ἐπέτυχε νὰ μετριάσῃ πῶς τὴν ἀρχικὴν διδασκαλίαν του, ἀλλ' ὅμως δὲν κατώρθωσεν οὐσιαστικῶς νὰ ἐξέλθῃ τοῦ νεστοριανικοῦ αἰρετικοῦ φρουρίου του. Τὸ αὐτὸ ἔρτηον προκειμένου καὶ περὶ τῆς περὶ προσώπου διδασκαλίας τοῦ Νεστορίου, κατὰ τὴν ἐκθεσιν τῆς ὁποίας ὁ σ. παραθέτει καὶ γνῶμας νεωτέρων ἐρευνητῶν, προσπαθούτων ν' ἀποδώσωσι τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τοῦ προσώπου παρὰ Νεστορικῶ, λαμβάνων θέσιν ἔναντι αὐτῶν. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ε' παραγράφῳ τοῦ κεφαλαίου τούτου ὁ σ. ἐκθέτει τὴν περὶ «Θεοτόκου καὶ Χριστοτόκου» διδασκαλίαν τῆς «Πραγματείας», δι' ἧς προσεπάθησεν εἰς μάτην ὁ Νεστόριος νὰ ἀποκατασταθῇ ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ.

Ὁ σ. φρονεῖ, ὅτι «εἰς δύο σημεία ἡ «Πραγματεία» παρουσιάζει πρόδον πρὸς τὴν ὀρθόδοξον ἄποψιν: πρῶτον εἰς τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς «συναφείας» τῶν δύο φύσεων, καὶ δεύτερον εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν «δύο Χριστῶν καὶ δύο Ὑῶν» (σ. 315). Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ καὶ ἄλλαι τινὲς ὁμοιότητες, ὡς καὶ ὀλόκληρος ἡ «Πραγματεία», «μολονότι ἀποτελεῖ μίαν εὐκρινῆ ἀπολογίαν τοῦ Νεστορίου καὶ σημειοὶ θετικῶν βήμα πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν, ὅμως δὲν ἀποκαθιστᾷ τοῦτον εἰς τὰς τάξεις τῆς Πατερικῆς Παραδόσεως καὶ Θεολογίας», ὡς συμπεραίνει ὀρθῶς ὁ σ. (αὐτόθι), ἀντικρούων ἀντιθέτους γνῶμας ἑτεροδόξων θεολόγων. Ἐν τέλει τοῦ δευτέρου μέρους καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ κεφαλαίῳ, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «ἡ λειτουργικὴ θεολογία τοῦ Νεστορίου» (σ. 316-330), ὁ σ. διαπιστοῖ ὀρθῶς, ὅτι ὁ Νεστόριος ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ του ἐμμένει ἐν τῷ χωρισμῷ τῶν δύο φύσεων, ἐν δὲ τῇ θεῖᾳ εὐχαριστίᾳ δὲν δέχεται τὴν ἐξ ἀντικειμένου μεταβολὴν τῶν στοιχείων καὶ τὴν μίαν προσκύνησιν ἐν ὀρθόδοξῳ ἔνοσίᾳ. Ἀλλὰ ταῦτα ἔχουσι βεβαίως ἀναλόγους ἐπιπτώσεις καὶ ἐπὶ τῆς λατρείας τῶν πιστῶν.

Τέλος ἐν τῷ τρίτῳ μέρει τῆς μελέτης, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «ἐπιλεγόμενα» (σ. 331-346), ὁ σ. πειρᾶται νὰ καθορίσῃ τὴν ἔναντι τοῦ Νεστορίου στάσιν πρῶτον τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, συμφωνούσης μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου ὡς πρὸς τὴν καταδικὴν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, δεύτερον τοῦ Λουθήρου, συμπαθῶς διατεθέντος ἔναντι τοῦ Νεστορίου, καὶ τρίτον νεωτέρων τινῶν διαμαρτυρομένων θεολόγων, προσπαθούτων (ἐξ ἀφορμῆς κυρίως τῆς κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀνευρεθείσης Ἀπολογίας τοῦ Νεστορίου) νὰ παρουσιάσωσιν αὐτὸν ὡς ἀδίκως καταδικασθέντα ὑπὸ τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ συνηγορούντων ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ ὡς ὀρθοδόξου. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι στήριζονται μᾶλλον ἐπὶ τῆς μικρῶν πρὸ τοῦ θανάτου του γραφείσης Ἀπολογίας τοῦ Νεστορίου, ἣν ττον δὲ ἐπὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ πρὸ τῆς καταδικασάσης αὐτὸν Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἥτις οὐδόλως ἠδίκησεν αὐτόν. Τὴν ὀρθόδοξον αὐτὴν θέσιν ὑπεστήριξε διὰ τῆς μετὰ χεῖρας διατριβῆς του ὁ κ. Μπεμπῆς, ἐπιτυχῶν «νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν Δυτικὴν Θεολογίαν τὸν Νεστόριον ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Ὁρθοδόξου Πατερικῆς Παραδόσεως καὶ τῆς ἀντικειμενικῆς ἐρεύνης τῆς συγχρόνου Ὁρθοδόξου Θεολογίας», καὶ ἀντιθέτως εἰς τὴν «σύγ-

χρονον ὀρθόδοξον θεολογικὴν σκέψιν νέα κείμενα καὶ νέας ἀπόψεις, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν Νεοστόριον» (σ. 345). Σημειωτέον ὅτι ἐν τέλει τῆς διατριβῆς (σ. 347-357) παρατίθεται καὶ πλουσία βιβλιογραφία τοῦ θέματος.

Τοιοῦτον, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, τὸ περιεχόμενον τῆς συγγραφῆς τοῦ κ. Γ. Μπεμπῆ. Τὸ θέμα αὐτῆς εἶναι λίαν σοβαρὸν καὶ δυσχερὲς συνάμα, γνωστοῦ ὄντος ὅτι ὁ Νεοστόριος καὶ ἡ διδασκαλία του ἔχουσι καταστῆ σημεῖον ἀντιλεγόμενον, ὡς παρετηρήσαμεν καὶ ἐν ἀρχῇ. Διότι περὶ τὸ θέμα τοῦτο ἡσχολήθησαν ἐπιφανεῖς ἑτεροδόξοι ἐρευνηταί, διατυπώσαντες ποικίλας θεωρίας, ἐνῶ ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ Θεολογία δὲν εἶχε λάβει ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς γενομένας ἐρεῦνας καὶ συζητήσεις. Πρῶτος νῦν ὁ κ. Γ. Μπεμπῆς πειρᾶται νὰ παρουσιάσῃ εἰς μὲν τοὺς Ὁρθοδόξους τὰς σχετικὰς συζητήσεις τῶν ἑτεροδόξων, εἰς δὲ τὴν ἑτεροδόξον Θεολογίαν τὴν μαρτυρίαν τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας ἐπὶ τοῦ ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος θέματος τούτου. Καὶ ἀναμφιβόλως ἐπέτυχεν εἰς τὴν προσπάθειάν του ταύτην, διαπραγματευθεὶς τὸ θέμα του ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως καὶ μετὰ πλήρους ἐπιστημονικῆς ἐνημερότητος. Ἐφ' ᾧ καὶ συγχαίροντες αὐτῷ, συνιστῶμεν θερμῶς τὴν ἀπόκτησιν καὶ μελέτην τοῦ βιβλίου του ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων θεολόγων.

I.N. KAPMIPHS

Feriz Berki, Ἡ ἐν Οὐγγαρίᾳ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, Θεσσαλονίκη: Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀρ. 67, σ. 63.

Ὁ σκοπὸς, δι' ὃν ἐγράφη ἡ ἔργασία αὕτη εἶναι διττός, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ δώσῃ μίαν σύντομον περίληψιν τῆς ἐπισήμου ἱστορίας τῆς ἐν Οὐγγαρίᾳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐκθέσῃ ἐν πάσῃ ἐπίσης συντομίᾳ τὴν ἐξέλιξιν τῆς οὐ γ γ ρ ι κ ῆς Ὁρθοδοξίας, ἐκείνης δηλαδὴ, ἥτις ἦτο καὶ εἶναι κατὰ τὴν γλώσσαν, τὸ πνεῦμα καὶ τὴν συνείδησιν οὐγγρικῆν (σ. 5). Σύμφωνος πρὸς τὸν ταχθέντα σκοπὸν ἐμφανίζεται καὶ ὁ πίναξ περιεχομένων, ἔχων ὡς ἐξῆς: Πρόλογος, σ. 5, Α' Σύντομος ἱστορία τῆς ἐν Οὐγγαρίᾳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, σ. 7-22, α'. Ἡ Σερβικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία Οὐγγαρίας, σ. 9-14, β'. Ἡ Ρουμανικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία Οὐγγαρίας, σ. 14-19, γ'. Ἡ Ρουθηνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία Οὐγγαρίας, σ. 19-21, δ'. Ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία Οὐγγαρίας, σ. 21-22, β'. Ἱστορία τῆς οὐγγρικῆς Ὁρθοδοξίας ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Οὐγγρων μέχρι τῆς Οὐνίας μετὰ τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν, σ. 23-34, Γ' Ἡ ἐποχὴ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς οὐγγρικῆς Ὁρθοδοξίας, σ. 35-49, Δ' Ἡ ἐποχὴ τῆς διοργανώσεως τῆς οὐγγρικῆς Ὁρθοδοξίας, σ. 49-59, Βιβλιογραφία, σ. 60-61, Περιεχόμενα, σ. 63 (σ. 63).

Ὁ Προβλεπὸς τῆς ἐν Οὐγγαρίᾳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κ. Φέριζ Μπέκι, γνωστὸς καὶ ἐξ ἄλλων συντόμων μελετημάτων του ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος παρουσιάζει διὰ τῆς ὡς ἀνω μελέτης του μίαν εὐσύνοπτον ἱστορίαν, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, τῆς ἐν Οὐγγαρίᾳ Ὁρθοδοξίας. Οὗτος, γνωρίζων καλῶς τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας του, τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν αὐτῇ, ἀσφαλῶς εἶναι εἰς θέσιν νὰ διαφωτίσῃ τὰ σκοτεινὰ σημεῖα, ἅτινα συναντῶνται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Οὐγγαρίᾳ Ὁρθοδοξίας. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐν ἐπιγνώσει ἢ ἀνεπιγνώστως προσπαθεῖ νὰ τονίσῃ ἐνίοτε ὑπὲρ τὸ δέον τὸν οὐγγρικὸν παράγοντα. Διὰ τὸν ἀναγινώσκοντα τὴν ἑλληνικὴν παραθέτει ἐν μεταφράσει καὶ τεμάχια ἐκ τῆς οὐγγρικῆς γλώσσης σχετικόμενα μετὰ τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν θέμα. Τὸ βιβλίον τοῦτο καθίσταται προσέτι ὠφέλιμον διότι ἐνδιατρίβει μετὰ θέματα, ἐνδιαφέροντα τὴν ἱστορίαν καὶ ἄλλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, αἵτινες εἶχον καὶ ἔχουσιν ἐκκλησιαστικὰς περιφερείας ἐν Οὐγγαρίᾳ, ὡς εἶναι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι Ρωσίας, Σερβίας καὶ Ρουμανίας.

Σήμερον ἐν Οὐγγαρία ὑφίστανται: 1. ἡ Σερβικὴ Ἐπισκοπὴ Βουδιμίλου, ὑπαγομένη εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῶν Σέρβων μὲ 17 ἐνορίας, 2. αἱ 18 Ρουμανικαὶ ἐνορίαι ἐξαρτώμεναι ἐκ τοῦ μητροπολίτου Τρανσυλβανίας, καὶ 3. ἡ Οὐγγρικὴ (Ἑλληνικὴ) Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, τμῆμα τῆς ἱ. μητροπόλεως Θουατείρων μέχρι τοῦ 1949 καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους ἐκείνου ὑπαχθεῖσα εἰς τὸν πατριάρχην τῶν Ρώσων. Ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν Ὀρθόδοξων φθάνει τὰς 40.000 πιστῶν, ἐνῶ τῶν Οὐνιτῶν τὰς 250.000. Ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς ὅτι τὸ κυριώτερον πρόβλημα τῆς ἐν Οὐγγαρία Ὀρθοδοξίας εἶναι τὸ τῆς Οὐνίας, ἕτερα δὲ συναφῆ προβλήματα ἢ ἔλλειψις πραγματικῆς πνευματικῆς ἐπαφῆς μεταξὺ τῶν διαφόρου ἐθνικότητος Ὀρθόδοξων τῆς Οὐγγαρίας καὶ ἡ ἔλλειψις θεολογικῆς ἢ ἱερατικῆς σχολῆς (σ. 57-58).

Βασίλειος Θ. Σταυρίδης

P. C. Rodger and L. Vischer, eds., *The Fourth World Conference on Faith and Order*, Montreal 1963, London: SCM Press LTD, 1964, pp. 127.

Ὁ τόμος οὗτος τῶν ἐπισήμων πρακτικῶν τοῦ Δ' Παγκοσμίου Συνεδρίου Πίστεως καὶ Τάξεως ἐν Μόντρεαλ τοῦ Καναδά (1963) διαφέρει ἀπὸ τοὺς προηγουμένους τῶν ἄλλων τριῶν συνεδρίων (Α' Λωζάννης, 1927, Β' Ἐδιμβούργου, 1937 καὶ Γ' Λούδης, 1962) ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν σελίδων καὶ τὸ περιεχόμενον. Ὁ παρὸν τόμος ὡς πρὸς τὰς σελίδας εἶναι πολλὸ σύντομος, παραλείπει δὲ ἀρκετὸν ὕλικόν, τὴν συνήθη μέχρι τοῦ τελευταίου συνεδρίου ἱστορίαν τῆς Πίστεως καὶ Τάξεως, καθὼς καὶ τὰς πάσης φύσεως ὀμιλίας κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ συνεδρίου, ἐνίας τῶν ὁποίων ἀνευρίσκει ὁ θέλων εἰς τὸ περιοδικὸν *The Ecumenical Review* 16 (1963).

Τὸν τόμον προλογίζει ὁ ἐπίσκοπος κ. Ὀλιβερ Τόμκινς (σ. 7). Τὸ χρονικὸν τοῦ συνεδρίου προέρχεται ἀπὸ τὸν κάλαμον τοῦ δοκίμου ἐκλαίκευτοῦ συγγραφέως πρεσβυτέρου κ. Δαβίδ Μ. Πάτον (σ. 9-38), μετὰ πολλῶν κριτικῶν παρατηρήσεων τῶσον ἐπὶ τοῦ συνεδρίου καθόλου, ὅσον καὶ τῶν ἐπὶ μέρους. Μεταξὺ ἄλλων ὀρθῶς λέγεται ὅτι τὸ συνέδριον τῆς Μοντρεάλης ἀνοίγει μίαν νέαν περίοδον εἰς τὴν συμμετοχὴν τῶν Ὀρθόδοξων εἰς τὴν Οἰκουμένην Κίνησιν, διότι διὰ πρώτην φορὰν οὗτοι μετέσχον τῶσον ἐνεργῶς εἰς παρόμοιον συνέδριον Πίστεως καὶ Τάξεως (σ. 19-20). Ἀκολουθοῦν τὸ πρὸς τὰς Ἐκκλησίας διάγγελμα τοῦ συνεδρίου (σ. 39-40) καὶ αἱ ἐκθέσεις τῶν πέντε τμημάτων, εἰς τὰ ὅποια ἐχωρίσθη τὸ συνέδριον τοῦτο (σ. 41-90). Τὰς ἐκθέσεις ταύτας παρουσιάζει εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ἐκτενῶς ἐν ἀναλύσει ὁ Σεβ. μητροπολίτης Θουατείρων κ. Ἀθηναγόρας (Ἐθολογικὴ Ἔρευνα ἐπὶ τῆς Χριστιανικῆς Ἐνότητος, Ἀθήναι, 1964, σ. 10-109). Ἐν τέλει παρατίθενται κατάλογοι τοῦ προεδρείου καὶ τῶν μελῶν τοῦ συνεδρίου (σ. 91-120), πίναξ θεμάτων (σ. 121-6) καὶ σύντομος βιβλιογραφία ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ συνέδριον (σ. 127). Τὰ πρακτικὰ ταῦτα ἐξεδόθησαν καὶ εἰς τὰς γλώσσας γαλλικὴν καὶ γερμανικὴν (French edition: *Foi et Vie*, vol. 63, no 1, Paris, 1964. German edition: Zurich: EVZ-Verlag, 1964).

Βασίλειος Θ. Σταυρίδης.

«The Background of the New Testament and its eschatology» in honour of Ch. H. Dodd, edited by W. Davies and D. Daube. second edition, Cambridge, at the V University Press 1964. pp. XVIII+555.

Ἡ ἐπανέκδοσις τοῦ τιμητικοῦ αὐτοῦ τόμου, ἀφιερωμένου εἰς τὸν διαπρεπῆ καθηγητὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης Charler H. Dodd ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἐβδόμηκοντα ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του παρέχει ἀρίστην ἀφορμὴν πρὸς μίαν γενικὴν ἐπισκόπησιν τῶν περιεχο-

μένων ἐν αὐτῷ μονογραφικῶν, καθ' ὅσον τὰ θέματα, ἅτινα ἐξετάζονται εἰς τὸ ὑπὸ κρίσιν βιβλίον, κέκτηνται τὴν αὐτὴν σημασίαν καὶ σήμερον ἀκόμη διὰ τὰς Καινοδιαθηκικὰς σπουδὰς, ἣν εἶχον καὶ ὅτε τὸ πρῶτον ἐξεδόθη ὁ τόμος οὗτος.

Ἡ ἐμφάνισις ἀλλαστε καὶ πάλιν τοῦ ἔργου τούτου μαρτυρεῖ τὴν εὐρείαν ἀπήχησιν, τὴν ὅποιαν ἡ ἐργασία αὕτη ἔσχε, καὶ τὴν ἀνάγκην, ὅπως αὕτη ἀποβῆι πολῦ τιμον ἀπόκλιμα παντὸς ἀσχολουμένου περὶ τὰς βιβλικὰς σπουδὰς.

Ἡ ὅλη ἐργασία χωρίζεται εἰς δύο κύρια μέρη, ἐξ ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιλαμβάνει ἄρθρα ἐπιχέοντα φῶς εἰς τὸ ὑπόβαθρον (Background) τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ δὲ δεῦτερον διαλαμβάνει ἐργασίας διαφωτιζούσας τὰς διαφόρους πτυχὰς τῆς ἐσχατολογίας τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ὅ,τι καθιστᾷ τὴν ἐργασίαν ταύτην αὐθεντικὴν εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν συγγραφέων, οἵτινες μετέχουν τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ συμποσίου τῆς τιμῆς ἐνὸς τῶ ὄντι ἀληθοῦς μυσταγωγῶ πρωτοτύπου σκαπανέως τῶν Καινοδιαθηκικῶν σπουδῶν. Τὰ περιεχόμενα τοῦ πρώτου μέρους εἶναι: 1) Τὸ ἔργον τῆς ἐξηγήσεως ὑπὸ τοῦ E. C. Blackmann (σ. 3-26). 2) «Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προσφάτου κριτικῆς τοῦ κειμένου τῆς Κ.Δ. ἐπὶ τῶν Καινοδιαθηκικῶν σπουδῶν» τοῦ K.W. Clark (σ. 27-51). 3) «Γνώσις, Γνωστικισμὸς καὶ Καινὴ Διαθήκη» τοῦ R.P. Casey (σ. 52-80). 4) «Ἡ Μυθολογικὴ βᾶσις τῆς Χριστολογίας τῆς Καινῆς Διαθήκης» ὑπὸ H. Riesenfeld (σ. 81-95). 5) «Ἡ Οἰκονομικὴ βᾶσις τῆς Καινῆς Διαθήκης» τοῦ F.C. Grant (σ. 96-114). 6) «Ἡ Ἑβραϊτικὴ ἀλήθεια (Wahrheit) τοῦ Χριστιανισμοῦ» ὑπὸ τοῦ H. J. Schoeps (σ. 115-123). 7) «Ἀντανακλάσεις ἐπὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Carrington: Τὸ πρῶτον Χριστιανικὸν ἡμερολόγιον» ὑπὸ W. D. Davies (σ. 124-152). 8) «Πρόσφατοι ἀνακαλύψεις εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον» ὑπὸ W. F. Albright (σ. 153-171). 9) «Αἱ περὶ Ἑσχαίων εἰδήσεις τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ Ἰωσήπου» τοῦ M. Black (σ. 172-175) καὶ 10) Αἱ ἐβδομηκοντολογικαὶ σπουδαὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ αἰῶνος: ἡ σχέσις των πρὸς τὸ παρελθὸν καὶ αἱ σύγχρονοι τάσεις των» ὑπὸ P. Katz (σ. 176-210).

Τὸ δεῦτερον μέρος διαλαμβάνει τὰς ἀκολουθούσας ἐργασίας:

1) «Ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ: τάσεις τινὲς τῆς ἐρεύνης σήμερον ὑπὸ T. W. Manson (σ. 211-221). 2) «Ἡ προσδοκία τοῦ τέλους (Enderwartung) καὶ ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον» ὑπὸ G. Boenkamm (σ. 222-260) 3) Ἡ ἔννοια τῆς λέξεως ΠΑΡΟΥΣΙΑ εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον: σύγκρισις τοῦ Ματθ.: 24 κεφ. καὶ Ἰακώβου: 5: 1-11» τοῦ A. Feuillet (σ. 261-280). 4) «ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΧΡΙΣΤΟΣ: τὸ Ἰωάννου 2,24 καὶ ἡ ἐσχατολογία τοῦ τετάρτου Εὐαγγελίου» ὑπὸ E. Stauffer (σ. 281-299). 5) «Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐσχατολογία» ὑπὸ H. J. Cadbury (σ. 300-321). 6) «Ὁ Χαρακτήρ, παρῶν καὶ μέλλων, τῆς σωτηρίας εἰς τὴν Θεολογίαν τοῦ Ἀποστ. Παύλου» ὑπὸ M. Goguel (σ. 322-341). 7) «Σύντομοι παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐκφράσεως ΣΩΜΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ» τοῦ H. Clavier (σ. 342-362). 8) «Ἡ ἐσχατολογία τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς» ὑπὸ C. K. Barrett (σ. 363-393). 9) Ἡ περὶ ἐσχάτων διδασκαλία τῆς Α'. Πέτρος» ὑπὸ E. G. Selwyn (σ. 394-401). 10) «Ἡ Βίβλος σήμερον» (ἔργον τοῦ Ch. H. Dodd) καὶ ἡ Ἐσχατολογία» ὑπὸ R. Bultmann (+) (σ. 402-408). 11) «Ἐσχατολογία καὶ Ἱεραποστολαὶ (Missions) εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην» ὑπὸ O. Cullmann (σ. 409-421). 12) «Χριστὸς Δημιουργία καὶ ἡ Ἐκκλησία» ὑπὸ S. A. Dahl (σ. 422-443). 13) «Βιβλικὴ Ἐσχατολογία καὶ Πλατωνικὸς Ἰδεαλισμὸς» ὑπὸ J. Héring (σ. 444-463). 14) «Τὸ θέμα τῆς Ἐσχατολογίας εἰς τὰ Μυστήρια» ὑπὸ C. F. D. Moule (σ. 464-481). 15) «Ἡ παρουσία (gegenwart) τοῦ πνεύματος καὶ ἡ ἐσχατολογικὴ ἐλπίς εἰς τὸν Ζοροαστρισμόν, τὰς βραδυτέρας Ἰουδαϊκὰς ομάδας, τὸν Γνωστικισμόν καὶ τοὺς συγγραφεῖς τῆς Καινῆς Διαθήκης» ὑπὸ E. Schweizer (σ. 482-508) καὶ 16) «Κήρυγμα, Ἐσχατολογία καὶ Κοινωνικὴ Ἠθικὴ» ὑπὸ A. N. Wilder (σ. 509-536). Ἡ ἐργασία κλείει μὲ πίννακα βιβλικῶν παραπομπῶν. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἐὰν ἠδυνάτο τις νὰ συναγάγῃ τὰ συμπεράσματα, εἰς τὰ ὅποια κατὰ-

λήγει ἐκάστη τῶν ἐργασιῶν τούτων. Τοιαύτη ὅμως προσπάθεια καθίσταται πάντῃ ἀδύνατος εἰς τὰ ὅρια τῆς βιβλιοκριτικῆς κλειψύδρας. Ἡ προσφορά τοῦ βιβλίου εἶναι διττή. Πρῶτον, προσφορά πρὸς ἕνα εὐγενῆ ἐργάτην, ὅστις προσέφερε καὶ ἀνήλωσεν ὅλας του τὰς δυνάμεις εἰς τὸ πεδῖον τῶν Βιβλικῶν ἐρευνῶν καὶ δεύτερον, προσφορά συγχρόνων βαθυνουστάτων ἐρευνητῶν τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς τὸ ὄλον οικοδόμημα τῶν περὶ τὴν βίβλον σπουδῶν. Ἡ ἐπιλογὴ τῶν ἐνταῦθα διαπραγματευομένων θεμάτων ἐκ δύο συγκεκριμένων περιοχῶν τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἥτοι τῆς βάσεώς της (Background) καὶ τῆς ἐσχατολογίας της ἀνταποκρίνεται εἰς μίαν ἐπιταγὴν. Ἡ ἐπιταγὴ δὲ αὕτη εἶναι, ὅτι ἅπαντες οἱ συνδαιτημόνες τοῦ συμποσίου τούτου, ὡς νεόφυτοι κλάδοι, προσφέρουν τὸν καρπὸν των εἰς τὰς περιοχὰς αὐτάς, τὰς ὁποίας μετὰ ζήλου καὶ πρωτοτυπίας ὁ καθηγητὴς Dodd ἐκαλλιέργησε. Πέριξ τῶν δύο τούτων προσφιλῶν θυγατέρων του—τοῦ ὑποβάθρου καὶ τῆς ἐσχατολογίας τῆς Κ.Δ.—αἱ πλεῖσται τῶν ἐργασιῶν του — πρωτότυποι εἰς τὸ εἶδος των — στρέφονται. Ὁ Ch. H. Dodd θεωρεῖται ὁ εἰσηγητὴς τῆς οὕτω καλουμένης «πραγματοποιημένης ἐσχατολογίας» (realized eschatology). Αἱ σπουδαιότεραι τῶν ἐργασιῶν του αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὰς δύο ἐν λόγῳ περιοχὰς τῆς Κ.Δ. εἶναι: *The Bible and its Background. The Background of the fourth Gospel. The Bible and the Greeks. The Interpretation of the fourth Gospel. The Apostolic Preaching and its Development. The Bible Today.*

Βασιλείας Γ. Τσάκωνας, Ph.D.

J e a n l e T h é o l o g i e n : Les grandes traditions d' Israël et l' accord des écritures selon le quatrième évangile, F. M. Braun. Paris Libraire Lecoffre, 1964 σελ. XXII+345.

Ἡ παροῦσα ἐργασία ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1959 ἐκδοθείσης μελέτης τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως ὑπὸ τὸν τίτλον «Jean le Théologien et son évangile dans l' église ancienne». Ἡ τελευταία αὕτη ἠσχολεῖτο μὲ τὸ τέταρτον εὐαγγέλιον καὶ τὰς λοιπὰς Ἰωαννέλους συγγραφάς, τὴν θέσιν τοῦ τετάρτου Εὐαγγελίου εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, τὴν δράσιν τοῦ Ἰωάννου καὶ τὰς παραδόσεις αὐτοῦ. Τὸ μετὰ χεῖρας ἔργον ἀσχολεῖται περὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου χρῆσιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς τὸ εὐαγγέλιόν του. Τὰ κύρια σημεῖα τοῦ συγγραφέως εἶναι: 1) Ὁ Ἰωάννης ἀναγνωρίζει τὴν αὐθεντίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. 2) Τὰ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης χωρία, χρησιμοποιούμενα ἐν τῷ τετάρτῳ εὐαγγελίῳ, δὲν εἶναι πολλά, οὐδὲ ἐξυπηρετοῦν ἀπολογητικὸν τινα σκοπὸν. Ἡ σημασία των ὅμως ἐγκεῖται εἰς τὸ γεγονός ὅτι εὐρίσκονται εἰς ταιαύτην θέσιν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὡστε εἰς αὐτὰ συμπεκνοῦται τὸ κήρυγμα. 3) Ὑπάρχουν πλεῖστοι ὅσοι ὑπαινιγμοὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ὅτινες μαρτυροῦσιν, ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ πραγματοποιοῦνται αἱ Γραφαί. 4) Τὸ κείμενον τῆς Π.Δ., ὅπερ ἔχει ὑπ' ὄψιν του ὁ συγγραφεὺς τοῦ Εὐαγγελίου, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἢ μεταφράσις τῶν Ο'. 5) Οἱ τίτλοι, ὅτινες ἀποδίδονται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου, (Μεσσίας-Βασιλεὺς, Υἱὸς ἀνθρώπου, Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, Λόγος, Ἀρχιερεὺς) μαρτυροῦσι τὴν συσχέτισιν τῶν διαφόρων τάσεων συνδεομένων μετὰ τῶν ὄρων τούτων εἰς τὴν Π.Δ. ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ. 6) Ὁ πρόλογος τοῦ εὐαγγελίου ἢ μᾶλλον ὁ πυρὴν αὐτοῦ ἐκλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ὡς ὕμνος Παλαιστίναικῆς προελεύσεως ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον του ἔχει τὴν ἰδίαν βάσιν (Background), τὴν ὁποίαν καὶ ὀλόκληρον τὸ Εὐαγγέλιον. 7) Ἡ ἀπόφισ ὅτι ἡ Π.Δ. εὐρίσκει τὴν ἐκπλήρωσίν της εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ οὐδὲ ὅλους σημαίνει ὅτι ἡ Καινὴ Διαθήκη ἀποτελεῖ κατὰ τὸν Ἰωάννην μίαν ἀπλὴν καὶ ἀναπόφευκτον ἐξέλιξιν τῆς Π.Δ. Τοῦναντίον, κατὰ τὸν συγγραφέα, εἰς νέος παράγων παρεμβαίνει. Αὐτὸς δὲ εἶναι, ὅτι μόνον διὰ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Λόγου, τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ, τοῦ Υἱοῦ

τοῦ Θεοῦ, ἡ ἔννοια τῆς Π.Δ. κατέστη ἐντελῶς σαφῆς καὶ ἡ θεία Βουλὴ καθίσταται φανερά. 8) "Ὅτι χαρακτηρίζει τὴν ὅλην ἐργασίαν τοῦ Braun εἶναι ἡ πίστις του εἰς τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Εὐαγγελίου ὡς προϊόντος ἔχοντος τὰς ρίζας του εἰς τὴν Π.Δ. Ὁ συγγραφεὺς ἀποδέχεται τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐνδιεφέρετο διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου του μεταξὺ τῶν πεπαιδευμένων ἐθνικῶν καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δυνατὸν νὰ ἐχρησιμοποίησε φράσεις εἰλημμένες ἐξ Ἑλληνιστικῶν καὶ Γνωστικῶν κύκλων. Αἱ ρίζαι ὅμως τοῦ κηρύγματος του πρέπει ν' ἀναζητηθῶσιν εἰς τὴν Γραφήν, ἀπηλλαγμένην τῶν συγχρόνων τῶν συγγραφεῖ Ραββινικῶν μορφῶν ἐρμηνείας, ἔναντι τῶν ὁποίων ὁ Ἰωάννης παρουσιάζει ἐλευθερίαν. 9) Περὶ τὸ πρόβλημα τῆς συγγραφῆς τοῦ Εὐαγγελίου ὁ συγγραφεὺς τοῦ Βιβλίου τούτου οὐδὲν ἔνδιατρίβει.

Ἡ ὅλη ἐργασία ἀποτελεῖ μίαν πολύτιμον συνδρομὴν εἰς τὰς περὶ τὴν Ἰωάννην Φιλολογίαν καὶ Θεολογίαν συγγραφάς.

Βασίλειος Γ. Τσάκωνας, Ph.D.

Handbuch der Pastoraltheologie: Praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart. Band I, ἔκδοσις Herder, 1964.

Τὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα ἀπὸ χρόνου ἰκανοῦ ἀπασχολοῦν τὴν Ἐκκλησίαν, εἰδικῶς μετὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν διαφόρων ὑλιστικῶν ρευμάτων, ἀνὰ τὴν χριστιανικὴν ὑφήλιον, ἤρχισαν μελετώμενα μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος ὑπὸ τῶν διαφόρων «Ἐκκλησιῶν» καὶ χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν. Ἡ ἀντιμετώπισις τούτων ἐξαρτᾶται καὶ προϋποθέτει τὴν ὁμολογιακὴν βάσιν καὶ τὴν δογματικὴν οἰκοδομὴν ἐκάστης «Ἐκκλησίας». Ὑπάρχουν, ὅμως, σημεῖα τὰ ὁποῖα ἅπας ὁ χριστιανικὸς κόσμος ἀντιμετωπίζει ἀπὸ κοινοῦ καὶ ὑπὸ ἴδιον πρῖσμα. Εἶναι γνωστὸν ὅτι διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἰδρῦθησαν διάφοραι Σχολαὶ καὶ Ἰνστιτοῦτα πρὸς συστηματικωτέραν οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπιστημονικωτέραν ἐμβάθυνσιν καὶ ἀποτελεσματικωτέραν ἀντιμετώπισιν αὐτῶν. Τὰ κέντρα αὐτὰ ἀπέδωκαν μέχρι σήμερον σειρὰς ἄρθρων τὰ ὁποῖα κατετόπιζον τὸν μὲ παρόμοια θέματα ἀσχολούμενον ἐργάτην τῆς Ἐκκλησίας. Οὐδὲν βοήθημα δὲν ἀντεπροσώπευσε ἐν περιεκτικῶ συμπιληματικῶ καὶ κατατοπιστικῶ τρόπῳ τὸ εὐρὺ θεολογικὸν καὶ μὴ κοινόν. Ἡ ἔλλειψις αὕτη πληροῦται σήμερον διὰ τῆς προσπαθείας προβολῆς τοῦ συσσωρευθέντος ὕλικου εἰς μίαν σειρὰν ἢ ὁποῖα θὰ καλύψῃ πλεῖστα ὅσα κενὰ ποιμαντικῆς φύσεως ὑπὸ μορφήν «Handbuch der Pastoraltheologie» καὶ ἢ ὁποῖα, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τῶν ἀναλαβόντων τὴν συγγραφὴν τοῦ μεγάλου τούτου ἐγχειρήματος κ. κ. Franz Xaver Arnold, Karl Rahner, Victor Schurr καὶ Leonhard M. Weber, πρόκειται νὰ συμπληρωθῇ καὶ διὰ τῆς συγγραφῆς τριῶν, προσέτι, ὁμοίων τόμων. Ὁ ὅσος ὄγκος τῆς ἐν λόγῳ σειρᾶς θὰ περιλαμβάνει ἐν λεπτῶν διὰ τοῦ ὁποίου θὰ διευκρινίζονται διὰ τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα καὶ ἔννοιαι διὰ τὴν ὀρθὴν κατανόησιν τοῦ ὅλου ἔργου.

Τὸ ἐν λόγῳ πῶνυμα περιέχει 448 σελίδας, ἐν ταῖς ὁποῖαις ἐξετάζεται ἡ Ποιμαντικὴ Θεολογία ὡς Θεολογικὴ Ἐπιστήμη, αὐτοτελής, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἀπαιτήσεων τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Διαγράφεται ἐν συνεχείᾳ μία θεολογικὴ ἀνάλυσις τῆς βιουμένης πραγματικότητος, συγκεντρῶσα τὰ διάφορα ρεύματα τῆς Πρακτικῆς Θεολογίας ἐπὶ τοῦ ποιμαντικοῦ πεδίου παρέχει γενικὴν εἰκόνα τοῦ «Ποιμένου» καὶ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ διαχωγραφίζει τὴν προσπάθειαν τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν συνειδητοποίησιν τῶν προβλημάτων, προτεῖνον, συνάμα, διαφόρους ἀποτελεσματικὰς ὑποδείξεις διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων ἐν τῇ καθημερινῇ πράξει. Γενικῶς σκοπὸς καὶ μέλημα τῶν συγγραφεῶν εἶναι νὰ ἔλθουν ἄρωγοὶ τοῦ ποιμαντοντος τὴν Ἐκκλησίαν κόσμου τοῦ ὁποίου φροντίς καὶ μέριμνα τυγχάνει ἡ διαπαιδαγώγησις τῶν πιστῶν.

Διὰ νὰ διατηρηθῇ ὁ θεολογικὸς χαρακτήρ τῆς Ποιμαντικῆς καὶ ἡ πρακτικὴ αὐτῆς

ἐφαρμογή, τὸ ὅλον ἔργον θεωρεῖται ἐν σχέσει μὲ τὴν Δογματικὴν, τὸ Κανονικὸν Δίκαιον, τὴν Ἀνθρωπολογίαν, τὴν Κοινωνιολογίαν, τὴν Κατηχητικὴν, τὴν Ὁμιλητικὴν, τὴν Λειτουργικὴν καὶ γενικῶς εἰπεῖν μεθ' ὅλης τῆς θεολογικῆς Ἐπιστήμης, χωρὶς οὐδὲως νὰ παραγνωρίζεται καὶ νὰ παραβλεφεῖται ἡ ποιμαντικὴ ἔμπειρία.

Μετὰ τὸν σύντομον πρόλογον τοῦ βιβλίου, τὸ ὅλον ἔργον διαιρεῖται εἰς δύο μέρη ἐπιγραφόμενα: 1ον) «Εἰσαγωγή εἰς τὴν Ποιμαντικὴν Θεολογίαν ὡς Πρακτικὴν Θεολογίαν» καὶ 2ον) «Θεμελίωσις τῆς Πρακτικῆς Θεολογίας ὡς Πρακτικῆς Θεολογίας». Τὸ πρῶτον μέρος ὑποδιαιρεῖται εἰς τρία κεφάλαια γραφέντα ὑπὸ τριῶν διαφόρων συγγραφέων. Τὸ α) κεφάλαιον γραφέν ὑπὸ τοῦ F. X. Arnold φέρει τὸν τίτλον: «Ποιμαντικαὶ προσπάθειαι εἰς τὴν Ποιμαντικὴν ἔως τὸν 18ον αἰῶνα». Τὸ β) κεφάλαιον γραφέν ὑπὸ τοῦ H. Schuster ἐπιγράφεται «Ἱστορία τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας. Τὸ γ) κεφάλαιον γραφέν, ὁμοίως, ὑπὸ τοῦ H. Schuster ἐπιγράφεται «Ἐννοια καὶ σκοπὸς τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας ὡς Πρακτικῆς Θεολογίας». Τὸ δεῦτερον μέρος ὑποδιαιρεῖται εἰς τέσσαρα κεφάλαια γραφέντα ὑπὸ περισσοτέρων συγγραφέων. Τὸ α) κεφάλαιον γραφέν ὑπὸ τοῦ K. Rahner ἐπιγράφεται «Ἐκκλησιολογικὴ Θεμελίωσις τῆς Ποιμαντικῆς». Τὸ β) κεφάλαιον γραφέν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπιγράφεται «Οἱ φορεῖς τῆς Αὐτοτελειώσεως τῆς Ἐκκλησίας». Τὸ γ) κεφάλαιον τιτλοφορεῖται. «Αἱ βασικαὶ μέριμναι τῆς Ἐκκλησίας» καὶ ὑποδιαιρεῖται εἰς ἑπτὰ παραγράφους. Ἡ πρώτη παράγραφος τιτλοφορεῖται «Θεολογικαὶ καὶ Ποιμαντικαὶ προγενέστεραι ἀντιλήψεις» καὶ ἐγράφη ὑπὸ τοῦ K. Rahner. Ἡ δευτέρα παράγραφος τιτλοφορεῖται «Τὸ Κήρυγμα τοῦ λόγου» καὶ ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς ὑποπαραγράφους ἐξ ὧν ἡ α) γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ K. Rahner ἐπιγράφεται «Τὸ ἱεραποστολικὸν Κήρυγμα», ἡ β) γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ V. Schurr ἐπιγράφεται «Τὸ ἐνοριακὸν Κήρυγμα» καὶ ἡ γ) γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ R. Padberg ἐπιγράφεται «Ὁ Κατηχητικὸς λόγος — Χριστιανικὸν Κήρυγμα». Ἡ τρίτη παράγραφος ὑπὸ τοῦ M. Löhner γραφεῖσα τιτλοφορεῖται «Ἡ πραγματοποίησις τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας: Θεολογία τῆς Λατρείας καὶ Λειτουργία τῆς Ἐκκλησίας». Ἡ τετάρτη παράγραφος γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ K. Rahner τιτλοφορεῖται «Τὰ Μυστήρια ὡς βασικὴ ἐνέργεια τῆς Ἐκκλησίας». Ἡ πέμπτη παράγραφος τιτλοφορεῖται «Τάξις τῆς Ἐκκλησίας» καὶ ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο ὑποπαραγράφους ἐξ ὧν ἡ α) γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ K. Rahner ἐπιγράφεται «Θεμελιώδεις ἀρχαί» καὶ ἡ β) γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ L. Hofmann ἐπιγράφεται, «Ἡ τάξις τῆς Ἐκκλησίας». Ἡ ἕκτη παράγραφος γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ R. Völk ἐπιγράφεται «Χριστιανικὴ Τελείωσις». Ἡ ἕβδομη παράγραφος γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ R. Völk ἐπιγράφεται «Ἡ Χάρις ὡς βασικὴ ἐνέργεια τῆς Ἐκκλησίας». Τὸ δ) κεφάλαιον διαγράφει καὶ περιγράφει καθαρῶς τὴν κατάστασιν μιᾶς κοινωνιολογικῆς πραγματικότητος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπιγράφεται «Κοινωνιολογικαὶ ἀπόψεις τῆς Αὐτοτελειώσεως τῆς Ἐκκλησίας».

Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ διὰ τὴν σύλληψιν καὶ ἔκθεσιν ὡς καὶ τὴν προσφορὰν μιᾶς γραμμῆς, τὴν ὅποιαν δύναται οἰοσδήποτε «Ποιμὴν» νὰ ἀκολουθήσῃ διὰ τὴν ἐπιτυχὴ καθοδήγησιν τῶν «λογικῶν προβάτων». Πράγματι ἀποτελεῖ τίτλον τιμῆς ἡ παρούσα ἔκδοσις εἰς ἐποχὴν μάλιστα καθ' ἣν οἰονδήποτε ἄλλο παρόμοιον βοήθημα ἐξέλιπε, εἰδικῶς διὰ τὸν σκοπὸν πρὸς ὃν ἀποβλέπει, ἐκδιδόμενον, μάλιστα, ὑπὸ μορφῆν «Handbuch» θὰ παραμείνῃ ἐπ' ἀρκετὸν ἀναντικατάστατος ἐνέργεια. Πλὴν, ὅμως, ἡ δλη δομὴ τῆς προσπαθείας ταύτης, στηριζομένη ἐπὶ τῶν δογματικο-ἐκκλησιολογικῶν διατυπώσεων τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ ὡς αὕτη ἤρχισε νὰ διαφοροποιῆται ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἐργασιῶν τῆς λεγομένης Β' ἐν Βατικανῷ Συνόδου, καθιστᾷ προβληματικὴν τὴν ἀνευ προσοχῆς μεταχείρησιν τοῦ βιβλίου τούτου ἀπὸ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησιαστικῆς πλευρᾶς, δεδομένης τῆς διαφορᾶς τῆς διαθλαστικότητος τοῦ Θεολογικοῦ πρίσματος τῶν Ὁρθοδόξων ἀντιλήψεων καὶ ἐφαρμογῶν. Ἡ μελέτη, ὅμως, τοῦ παρόντος πλεῖστα ὅσα δύναται νὰ ὠφελήσῃ τὸν ἀνεπηρέαστον ἀναγνώστην.

I. Δ. Καραβιδόπουλου: «Εικὼν Θεοῦ» καὶ «κατ' εἰκόνα» Θεοῦ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ Παύλῳ. — Αἱ χριστολογικαὶ βάσεις τῆς Παυλείου ἀνθρωπολογίας: — Θεσσαλονίκη 1964.

Ἡ ὡς παράρτημα τοῦ Η' τόμου τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης δημοσιευθεῖσα ἐναίσιμος ἐπὶ διδασκαλία διατριβὴ αὕτη ἀποτελεῖ συμβολὴν εἰς τὸν ἐρμηνευτικὸν τομέα τῆς συγχρόνου θεολογικῆς σκέψεως καὶ κατανοήσεως τοῦ πνεύματος καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἀπ. Παύλου ὡς καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ διατυπωθείσης θεοπνεύστου ἀποκεκαλυμμένης Ἀληθείας.

Ἡ ἐν λόγῳ ἐργασία ἀπαρτιζομένη ἐξ 95 σελίδων περιλαμβάνει μίαν σύντομον εἰσαγωγὴν ἐν τῇ ὁποίᾳ τεχνέντως διαγράφεται ἡ προέλευσις καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ ὅρου «εἰκὼν» ἐν τῇ ἀρχαιότητι, τῇ Π.Δ. καὶ τῷ ἑλληνιστικῷ Ἰουδαϊσμῷ. Ὁ σ. μετὰ συντομίας καὶ εὐκρινείας ἐπιτυγχάνει νὰ παράσῃ εἰς τὸν ἀναγνώστην ὅ,τι χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον διὰ τὴν περαιτέρω παρακολούθησιν τῆς ἐργασίας νομίζει ἀπαραίτητον. Τὸ Α'. Κεφάλαιον ἐπιγραφόμενον «Ὁ ἄνθρωπος, εἰκὼν καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ» διαιρεῖται εἰς τρεῖς παραγράφους, ἔνθα ὁ σ. διαγράφων γενικὰ τινὰ περὶ τοῦ ὅρου «εἰκὼν» ἐν τῇ Κ.Δ. γενικῶς, ἐντοπίζει τὴν ἔρευαν ἐξετάζων τὴν σημασίαν τῆς «πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου» καὶ τὰς συνεπείας αὐτῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸ «κατ' εἰκόνα» καὶ κατακλείει τὸ ὅλον Κεφάλαιον διὰ τῆς μελέτης καὶ ἐρμηνείας τοῦ χωρίου Α' Κορ. 11,7. Τὸ Β' Κεφάλαιον ἐπιγραφόμενον «Ὁ Χριστός, εἰκὼν τοῦ Θεοῦ» διαιρεῖται, ὁμοίως, εἰς τρεῖς παραγράφους ἐν ταῖς ὁποίαις μελετῶνται καὶ ἐρμηνεύονται διαδοχικῶς τὰ χωρία Κολ. 1,15 ἐξ. Β' Κορ. 4, 4-6, Φιλιππ. 2,6-7, τὰ ὅποια καὶ τὰς ἀποτελοῦν. Τὸ Γ' Κεφάλαιον ἐπιγραφόμενον «Ἡ ἐσατολογικὴ ἀνθρωπότης, εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ» διαγράφει καὶ παραθέτει τὴν μελέτην καὶ ἐρμηνείαν τῶν χωρίων Α'. Κορ. 15, 45 ἐξ., Κολ. 3, 9-10, Β' Κορ. 3,18 καὶ Ρωμ. 8,29 τὰ ὅποια καὶ χαρακτηρίζουν τὴν ὕλην ἐκάστης ἀντιστοίχου παραγράφου. Ἀκολουθεῖ ὁ ἐπίλογος, ὁ ὁποῖος συνοψίζει τὰ ἐκ τῆς μελέτης ἐξαχθέντα συμπεράσματα. Ὁ πίναξ τῶν χωρίων τῆς ἁγίας Γραφῆς συμβάλλει εἰς τὴν εὐκόλον καὶ ταχεῖαν ἐπαλήθευσιν τῶν χρησιμοποιηθέντων γραφικῶν ῥήσεων.

Ἡ ἐργασία θεωροῦσα τὸ πρόβλημα τῆς παυλικῆς Ἀνθρωπολογίας ἐκ καθαρῶς χριστιανικῆς καὶ θεολογικῆς ἐπόψεως, στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς, προσπαθεῖ ἐκ τῆς πλευρᾶς τῆς νὰ συμβάλῃ «ὥστε ἡ κατανόησις καὶ ἐρμηνεία τοῦ ἀνθρώπου νὰ καταστοῦν δυνατὰ κατὰ τρόπον ἔγκυρον καὶ αὐθεντικόν», ὡς ὁ σ. σημειοῖ εἰς τὸν πρόλογον.

Ἡ ὅλη ἐπεξεργασία καὶ ἐρμηνεία τῶν ἐν τῇ παυλικῇ γραμματολογίᾳ συναντωμένων ἐκφράσεων σχέσιν ἔχουσιν μετὰ τῶν ὄρων «εἰκὼν Θεοῦ» καὶ «κατ' εἰκόνα» ἐξετάζονται ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῶν συγχρόνων ἐπιστημονικῶν δεδομένων ἐδραιωμένων ἐπὶ τῆς διδασκαλίας καὶ ἐρμηνευτικῆς ἀποδόσεως τῆς ὀρθοδόξου πατερικῆς αὐθεντίας. Ὁ σ. ὑπογραμμίζει τὸν ἀδιάρρηκτον σύνδεσμον τῆς Π. καὶ Κ. Διαθήκης ἐν τῇ θεολογικῇ διατυπώσει τῶν θείων ἀληθειῶν καὶ τὴν κατανόησιν τῆς περὶ τὸν ἄνθρωπον Θείας Οἰκονομίας. Ἐν σελίδι 34 παρατίθεται ὅτι: «Ἀδὰμ καὶ Χριστὸς ἀποτελοῦν τὰς δύο βασικὰς ἀφετηρίας πρὸς κατανόησιν καὶ ἐρμηνείαν τῆς περὶ ἀνθρώπου διδασκαλίας τῆς Κ.Δ.». Ὁ σ. ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ πᾶυλειος θεολογικὴ ἔκφρασις δὲν εἶναι ἀρκούντως ἐκπεφρασμένη διὰ τὴν ἀντίληψιν καὶ κατανόησιν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦλάχιστον, ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῆς παρούσης ἐρευνῆς· καὶ τοῦτο διότι: «Συστηματικὴν Θεολογικὴν διδασκαλίαν τοῦ «κατ' εἰκόνα» οὐδαμοῦ τῶν ἐπιστολῶν του ἐκθέτει ὁ Ἀπ. Παῦλος, οὐχ ἦττον ὅμως, ἐπιλαμβάνομενος διαφορῶν θεμάτων εἴτε θεωρητικῆς φύσεως εἴτε πρακτικῆς ζωῆς, ἀναφέρεται ἐπ' εὐκαιρίᾳ καὶ ἐν παρόδῳ εἰς τὸ κατ' εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς νὰ ἐνδιατρίβῃ εἰδικώτερον ἐπ' αὐτοῦ» (σελ. 42).

Ἐτερον χαρακτηριστικὸν σημεῖον τῆς σκέψεως τοῦ συγγραφέως εἶναι ὅτι ἀναγνωρίζει εἰς τὸν Ἀπ. Παῦλον ὅτι ἐκφράζεται ὡς ἄνθρωπος πνευματικὸς τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ζῆ καὶ χρησιμοποιεῖ, ἐπίσης, τὸ ἐκφραστικὸν λεξιλόγιον αὐτῆς. Εἰς τὴν σελ. 58

παρατίθεται· «Δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν γλωσσικὴν καὶ πνευματικὴν προσφορὰν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου γενικῶς καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἑλληνιστικοῦ Ἰουδαϊσμοῦ εἰδικώτερον διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς παυλείου Θεολογίας· δὲν εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ περιορίσωμεν ἐνταῦθα τὴν πηγὴν ἐμπνεύσεως τοῦ Παύλου. Τὸ προσφυές θεολογικὸν οἰκοδόμημα τῆς σκέψεώς του ἐρείδεται μὲν ἐπὶ τῆς Θεολογίας τῆς Π. Διαθήκης καὶ τῆς πλουσίας προσφορᾶς τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἢ ἐσωτέρα ὅμως αὐτοῦ ὑφ' ἡ καὶ οὐσία ἀπορρέουν ἐκ τοῦ βαθέως καὶ ἰσχυροῦ βιώματος τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ ἐν Χριστῷ ζωῆς».

Ἡ παροῦσα ἐργασία ἀποτελεῖ ἐν δεῖγμα τῆς ἑλληνικῆς θεολογίας ἄξιον, ἀρτίαν καὶ ἐπιμελεημένην συμβολὴν εἰς τὴν σύγχρονον Θεολογικὴν ἑλληνικὴν σκέψιν καὶ γραμματολογίαν καὶ συμβάλλει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ παροξυσμὸν τῶν Καινοδιαθηκικῶν παρορμήσεων, ὅχι μόνον βιβλικῆς κατανοήσεως, ἀλλὰ καὶ πατερικῆς ἐνοράσεως.

Γ. Θ. Βεργωτῆς.